

És végül, de nem utolsósorban, oktatási portfólió-
 ónk fejlődését illetően is bizakodók vagyunk. A ha-
 gyományos kétszakos bölcsészképzés rendszerét
 felváltó Bologna-rendszerű oktatási szerkezetben
 kommunikáció- és médiatudomány alapképzésben
 (BA), mesterképzésben, valamint a (szakpáros for-
 mában végezhető) média-, mozgókép- és kommu-
 nikációtanár osztatlan tanárképzésben vagyunk
 érintettek nappali és levelező tagozaton egyaránt.
 A magyar nyelvű alapképzés mellett második éve

angol nyelvű évfolyamot is indítunk, a külföldi diá-
 kok jelenléte inspiráló a tanszék oktatói és hallgatói
 közössége számra egyaránt, egyben lehetséges új
 célokat és perspektívákat jelöl ki egy következő 30
 éves periódusra.

Glózer Rita

[Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék](#)

Az infografikát készítette: *Kovács Gréta*
 Kommunikáció - és médiatudomány szakos hallgató

„TELJESÍTETTEM MINDAZOKAT A TUDOMÁNYOS ELŐÍRÁSOKAT, AMELYEKET A TUDOMÁNYTERÜLETEM ELVÁRT TŐLEM”

Interjú Kovács Terézzel

Kovács Teréz szociológus az
 MTA doktora. Közel három
 évtizedig dolgozott az MTA
 Regionális Kutatások Központjá-
 ban, oktatott a Kaposvári Egyetemen,
 a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen
 és végül a Pécsi Tudományegyetemen. 2012
 őszétől kapcsolódott be a PTE BTK Szociológia
 Tanszéke és a Demográfia és Szociológia Dokto-
 ri Iskola munkájába. 70 évesen a doktori iskola
 vezetőjeként vonult nyugdíjba, de professor eme-
 ritaként továbbra is jelen van tanszék életében.
[A paraszti gazdálkodás és társadalom átalakulása](#)

című könyvének második javított ki-
 adása 2020-ban jelent meg – ez adta
 beszélgetésünk apropóját.

Professzor Asszony, hogyan került a
 Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és
 Társadalomtudományi Karára?

Közvetlenül azelőtt, hogy a PTE-re kerültem, egye-
 temi tanárként dolgoztam a Pázmány Péter Katolikus
 Egyetemen. Ebben a pozíciómban az akkori PhD-
 hallgatómmal, majd későbbi kollégámmal, Ragadics
 Tamással elkezdtünk egy falukutató tábort szervezni
 az Ormánságban, Kémesen. Beszélgetésünk során

felmerült, hogy a PTE BTK Szociológia Tanszékén szervezik a Demográfia és Szociológia Doktori Iskolát és keresik a törzstagokat. Ez lett az első vidéki egyetemen létrehozott szociológiai – és demográfiai – doktori iskola. Én ekkor már MTA doktori fokozattal rendelkező egyetemi tanár voltam, és mint ilyen személyt először Gáspár Gabriella tanszékvezető asszony (akit már korábban is ismertem) hívott a PTE-re, majd Fischer Ferenc akkori dékán úr meghívására jöttem ide tanítani. Spéder Zolt a KSH Népeségstudományi Kutatóintézetének igazgatója lett az iskola vezetője. Később, 2017-ben úgy alakult, hogy adminisztratív okok miatt átvettem a doktori iskola vezetését. Így az oktatás mellett, nemcsak a kutatói, hanem a vezetői képességeimet is kipróbálhattam.

Melyek voltak tudomány- és oktatásszervezési munkájának legfontosabb állomásai, fordulópontjai?

1973-ban Belgrádban szereztem szociológia diplomát. Akkor még Magyarországon nem volt szociológia oktatás. Az egyetem elvégzése után rövid ideig újságíróként dolgoztam, majd kilenc évig tanítottam az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karán. 1983-ban ösztöndíjjal Budapestre jöttem. Ezt az időszakot arra használtam fel, hogy áttelepüljek Magyarországra, és szakmai végzettségemnek megfelelő munkahelyet találok. 1983-ban alakult meg az MTA Regionális Kutatások Központja (RKK). Ez volt az egyetlen olyan társadalomtudományi akadémiai kutatóintézet, melynek vidéken, még hozzá Pécsen volt a székhelye, és emellett országszerte több telephellyel rendelkezett. Az alapítója és első vezetője Enyedi György akadémikus volt. Ilyen intézet a kelet-európai blokkon belül először Magyarországon jött létre. 1984-ben Kecskemétre kerültem, mert az RKK-nak ott is volt egy osztálya, majd 1986-ban jöttem a pécsi központba. Az RKK-ban huszonhét évig dolgoztam. Kutatási területem szerteágazó volt. Amikor idekerültem Pécsre, rögtön bedobtam a mélyvízbe, és Erdősi Ferenc vezetésével a határmentiség témájának kutatását kezdtük el. Ezzel két évig foglalkoztam, majd megszületett a lányom; és most hamarosan nagymama leszek, amit nagyon várok!

A rendszerváltás előtt a határmentiség mellett foglalkoztam még a nagyüzemi mezőgazdaság és a kistermelés témakörével, valamint a második gazdasággal. A rendszerváltás után a

kárpoztást, vagyis a mezőgazdaság privatizációját kezdtem el kutatni. Ezzel párhuzamosan mindig érdekelt a falusi társadalom átalakulásának számos kérdésköre. Később, miután Pécsre jöttem a doktori iskolába tanítani, a határon túli magyarság kutatása is a témakörömmé vált. Ezt a témát a határon túli doktorandusz hallgatóim inspirálták.

A kutatási területemet tekintve az egyik meghatározó pont a rendszerváltás időszaka volt. A rendszerváltás során nagyon mély társadalmi és gazdasági változások zajlottak. Az én kutatási területem az MTA Regionális Kutatások Központjában a mezőgazdaság témája lett, amit örömmel vállaltam. Azt vizsgáltam, hogy kollektív tulajdon és kollektív gazdaság hogyan alakul át magántulajdonná, és hogyan jött létre az egyéni gazdálkodás. Ez egy rendkívül bonyolult és érdekes folyamat volt, ennek az időszaknak nagyon sok vesztese és kevés nyertese akadt, és ez remek lehetőséget nyújtott az elemzésre. Az MTA Regionális Kutatások Központjában területi kutatásokkal, területfejlesztéssel foglalkoztunk, ezen belül szakmai életemben a vidékfejlesztés tanulmányozása vált egy másik meghatározó kutatási témámmá. Részt vettem vidékfejlesztéssel foglalkozó kistérségi-, regionális- és országos uniós csatlakozását előkészítő kutatási projektben. 2003-ban a Dialóg Campusnál megjelent a [Vidékfejlesztési politika](#) című monográfiám. Ez volt Magyarországon az első ilyen témájú könyv. Minden tudománnyal foglalkozó intézetnek előírásai vannak a kutatókkal szemben, így számomra is az MTA doktori cím megszerzése volt az egyik ilyen fontos mérföldkő. Az MTA doktori címet 2009-ben (ebben az évben habilitáltam), a professzori címet 2010-ben szereztem meg.

Az oktatás is lényeges része a tudományos életnek. 2001-től 10 éven át tanítottam a Kaposvári Egyetemen. Témavezetőként a PTE Közgazdaságtudományi Karának Regionális Gazdaságtan Doktoriiskolájában is oktattam, majd másfél évig erősítettem a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerveződő szociológiai doktoriskolát. 2012 ősztől kapcsolódtam be a PTE BTK Szociológia Tanszék oktatásába, majd 2013-tól a Demográfia és Szociológia Doktori Iskola munkájába. Szívesen jöttem ide tanítani, mivel már 1986 óta Pécsen éltem, és erősíteni szerettem volna a leendő doktori iskolát.

Eddigi pályafutására visszatekintve mit emelne ki leginkább, mire a legbüszkébb?

Teljesíttem mindazokat a tudományos előírásokat, amelyeket a tudományterületem elvárt tőlem és számomra meghatározott.

Megírtam két monográfiát, – számos egyéb magyar és idegen nyelvű publikáció, szerkesztett könyvek és önálló kiadványok mellett – a *Vidékfejlesztési politika* és *A paraszti gazdálkodás és társadalom átalakulása* címmel, amelyek immár két-két kiadást éltek meg. Elsősorban kutatónak tartom magam, de az oktatást is szeretem, és elmondhatom, hogy a tudományszervezésbe is bekapcsolódtam. Spéder Zsolt kollégám létrehozta a doktori iskolát, amikor pedig szükség volt rá, átvettem annak vezetését is. Most újra Spéder Zsolt vezeti (aki közben megvédte az MTA doktoriját). Én pedig továbbra is a doktori iskolában tanítok. Két kurzust, vezeték *Vidéki társadalom* és *Területi különbségek* címmel, valamint a Településszociológia Program vezetője is vagyok, illetve tagja vagyok a doktori iskola tanácsának.

Hogyan határozták meg a pályafutását a családi gyökerek? Melyek azok a hangsúlyos pontok az életében, ifjúkorában, melyek későbbi pályafutásában meghatározóak voltak?

Szüleimmel és testvéremmel tanyán laktunk egy Tisza-parti kisvárosban, Óbecsén. A város lakosságának akkor még kétharmada magyar volt, ami mára csupán 40 százalék.

Szüülővárosomban 1963-ban nyílt meg az első magyar osztály a gimnáziumban, én a második generáció voltam, aki magyar nyelvű osztályba járhatott.

Az egykori Jugoszláviában nem volt teljes kollektivizálás, azaz 1953 után 10 hektár földet meghagytak a parasztnak. Mi egy ilyen tanyai parasztgazda család voltunk, ahol se villany, se víz nem volt bevezetve, csak a munka volt, de az nagyon sok! Ott tanultam meg dolgozni; segítettem a családi gazdaság működésében. Az ott kialakult munkához való hozzáállás, habitus, munkabírás a későbbiekben is mindig segített engem. Meghatározó volt számomra, hogy már a gimnáziumban is tanultam szociológiát szerb nyelven, amit nagyon szerettem. Mindig is érdekelték a társadalmi kérdések. Apám nyitott

volt a világra – ezt a tudás iránti vágyat is – tőle örökölhettem. Édesapám nagyon intelligens ember volt a maga négy osztályával. Éjjel, miután mi lefeküdtünk, ő petróleumlámpa fényénél Darwint olvasott. A családi gyökerek meghatározóak számomra. A *paraszti gazdálkodás és társadalom átalakulása* című könyvem második kiadásának fedőlapján például az 1877-ben született anyai nagyanyám fényképe látható.

Amikor később Újvidékre kerültem, egyre jobban bezárultak előttem a kutatási lehetőségek, bár anyagilag sokkal jobban éltem, mégis elhatároztam, hogy áttelepülök Magyarországra, ami – mint később kiderült – jó döntésnek bizonyult. Ez nagy fordulópont volt, mind a személyes, mind pedig a szakmai életemben. Magyarországon hasznosabb lettem a világnak, magamból többet tudtam kihozni. Ugyanakkor nagyon nehéz volt integrálódni a magyarországi társadalomba, de mégis ki tudtam nyitni magam előtt az utakat. Az összes korábbi munkahelyem közül számomra a PTE a legkedvesebb, bár csak hét tanévet dolgoztam itt a 2012 és 2019 közötti időszakban, mégis meghatározó volt számomra. Három szempontból hangsúlyos számomra a PTE: 62 évesen mentem nyugdíjba még az RKK-ból, de ezután még nyolc évet dolgozhattam a felsőoktatásban, ebből hét évet a PTE-n; másrészt itt próbálhattam ki magam vezetőként; harmadrészt úgy éreztem, hogy már nem kellett bizonyítanom, elismerték a munkámat, megkaptam a tiszteletet. Nagyon jók voltak a munkatársaim, és szerettem itt dolgozni.

***A paraszti gazdálkodás és társadalom átalakulása* című könyve immár a második kiadásában jelent meg a L'Harmattan Könyvkiadó gondozásában 2020-ban. Miről szól a könyv, és kiknek ajánlja?**

2010-ben jelent meg a monográfia első kiadása és 2020-ban a második kiadás. Ez a doktori munkám átdolgozott változata. Benne a paraszti gazdálkodás és társadalom átalakulását tekintem át négy történelmi – a hűbéri, a kapitalista, a szocialista és az újkapitalista – korszakon keresztül. Kitérek a hazai viszonyok régiókénti különbségeinek elemzésére, valamint a magyar viszonyok európai térben való elhelyezésére. Én a paraszt fogalma alatt a családi munkaszervezetben és a társadalmi kapcsolatokban élő, önálló mezőgazdálkodást folytató, sokoldalú gazdálkodási kultúrával és átfogó gondolkodási horizonttal rendelkező embert értek. Az utóbbira használják például a „józan paraszti ész” kifejezést is. Ez a társadalmi

réteg Magyarországon a 20. század közepén a társadalom felét, a teljes kollektivizáláskor, 1960-ban pedig a társadalom egyharmadát képezte. A kollektivizálás hatalmas csapást mért a parasztságra, de a szocializmusban még ezután is volt egy utóparasztnak nevezett társadalmi csoport, amely az 1970-1980-as években a falusi társadalom nagy többségét felölelte. Bár e társadalmi csoport a szó szociológiai értelmében nem volt paraszt, mégis megőrzött abból sok vonást, melyek a kistermelés és a második gazdasági formában fennmaradtak. A rendszerváltás és a mezőgazdaság privatizációja után a mezőgazdaságban ismét gyökeres átalakulás zajlott le. Mégis bizonyos paraszti habitusok és szokások megmaradtak, és a rendszerváltás utáni első időszakban átöröklődtek. Ennek a folyamatnak sok a vesztese és a nyertese. Egy másik 2008-ban megjelent könyvemben *Gazdaportrék* címmel az utóbbiakról foglalkoztam. A könyvem megközelítési módja történelmi és szociológiai. Sajnos néprajzi szemléletre már nem jutott időm, de ha most írnám, ezzel még kiegészíteném.

Hogy kiknek ajánlom? Úgy gondolom, hogy ezek a témák a mai szociológus hallgatókat már nem érdeklik, talán a néprajz szakos diákokat igen. Mégis mindkét könyvem két kiadást megért, és azóta is hívnak könyvbemutatókra. Mindig lesznek néhányan, akiket ez a téma érdekel. Azoknak írtam, akik utánunk következnek, és meg szeretnék érteni azt a világot.

Hogyan alakult a kapcsolata a hallgatókkal például a tehetséggondozás tekintetében?

Doktorandusz hallgatóimmal néhány alkalommal publikáltam, és segítettem azokat a doktori iskolai hallgatókat, akiket érdekel az általam vizsgált téma. Az alapképzésben is volt olyan hallgatóm, aki OTDK-ra ment. Továbbá falukutató táborokat szerveztem. Legutóbb 2019-ben szerveztem a Bács-Kiskun megyei Csértőn, ahol a graduális hallgatókkal és tanár kollégáimmal együtt jól tudtunk dolgozni.

Mik a további tervei, milyen témával szeretne foglalkozni a jövőben?

A doktori iskolában való tanítást szeretném folytatni, valamint el szeretném kísérni a védésig doktorandusz hallgatóim munkáját. Jelenleg a RETÖRKI-nek (Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum) dolgozom. Tagja vagyok egy több tíz fős kutatócsoportnak, a kutatást

Ö. Kovács József vezeti. Tomay Kyra kolleganóm egy OTKA pályázaton nyert a vidéki dzsentifikáció témakörében, jövőre én is ebben a témában fogok kutatni. A kutatás inspirál, szeretem csinálni.

Mivel tölti most a legszívesebben a szabadidejét?

Szeretek színházba járni, olvasni, de a legnagyobb kikapcsolódás számomra az, ha kimegyek a határba, és végignézek a zöldségmezőn, ez teljes mértékben feltölt. Magam is gazdálkodok. A rendszerváltáskor, mivel a mezőgazdaságot kutattam, úgy láttam jónak, hogy én is kipróbálom magamat, és vettem kártyát a földet. Úgyhogy van egy kis földem, amit olyan értelemben én művelek, hogy igénybe veszem a gépi és minden egyéb mezőgazdasági szolgáltatást, ami kell a műveléshez, de enyém a döntés, a kiadások, a jövedelem és – ha úgy alakul, akkor – a veszteség is. Ez több szempontból is nagyon jó döntés volt a részemről. Anyagilag és szakmailag is. Szakmailag azért, mert résztvevő-megfigyelő voltam a gazdák között. Ha csak kutatóként mentem volna közéjük, akkor nem fogadtak volna be, és kevésbé lettek volna nyitottak a kérdéseimre. Főleg, amikor a térszervezőkhöz mentem. Úgy beszéltem velük, hogy a munkájukat tekintve teljesen képben voltam. Ez segítette a kutatásomat is. Ha csak kutatóként megyek, más válaszokat kaptam volna. Azt is egészen közelről láttam, ahogy a kisgazdák visszavették őseik földjét, majd sokan 1-2 év után felhagytak a gazdálkodással. Közöttük járva azt is megértettem, hogy miért cselekedtek így. Most például erdőt telepítek, és ez teljesen fellelkesít. Az erdőszem ajánlotta, hogy telepítsek egyhektáros akácot. Tervezem, hogy majd idővel egy méhészt is odahívok, így majd az erdőm „méhlegelőként” is tud működni. Ez a ténykedés a környezet számára is előnyös. Ezt a tevékenységet is folytatni szeretném, amíg bírom fizikailag.

Mit tanácsolna a bölcsészkar fiatal oktatóinak?

Egy oktató minél fiatalabb, annál közelebb tud lenni a hallgatóhoz, annál könnyebb megtalálnia a hangot a hallgatókkal. Így az oktatás szempontjából nem tudok nekik tanácsot adni. Viszont, amikor mint oktatók belépnek az egyetemre, figyeljenek oda, és tudatosan készüljenek fel a tudományos céljaik megvalósítására. Időben végezzék el azokat a feladatokat, amelyek a tudományos előmenetelükhöz elő vannak írva, úgymint fokozatszerzés, megfelelő számú publikáció, konferencia-részvétel. Most különösen nagyok az

elvárások, ezért arra hívnám fel a figyelmüket, hogy folyamatosan készüljenek. Ilyen szempontból nehezebb egy oktatónak, mint egy kutatónak, mert annak „csak” a kutatással kell foglalkoznia, de azért az oktatás mellett is fordítanak időt a publikálásra és a kutatásra is. Bele kell, hogy férjen az idejükbe, ha már ezt a szép munkát választották hivatásul!

Köszönöm szépen a tartalmas beszélgetést és a bölcs gondolatokat!

Szeretettel kívánunk a Tanárnőnek tartalmas és boldog nyugdíjas éveket, eredményes munkát, a terveihez pedig sok erőt és jó egészséget!

Az interjút készítette: Szélpál Lívía

„AZ ALKALMAZKODÁS CSAK ELŐREFELÉ MUTATÓ FOLYAMATKÉNT MŰKÖDIK”

Interjú Láng Andrással

Láng Andrással, a PTE BTK tudományos és akkreditációs dékánhelyettesével ez év szeptember végén beszélgettem a BTK-n induló új akkreditált programokról, a nemzetköziesítési folyamatok intézményi megvalósulásáról, a teljesítményértékelési rendszer egységesítéséről, az általa vezetett Személyiség- és Egészségpszichológia Doktori Programról, a pandémia hatásáról az egyetemen, valamint jelenlegi kutatásáról.

Láng András a Pszichológia Intézet oktatója, a Személyiség- és Egészségpszichológia Doktori Program vezetője. Fő kutatási területe a sötét személyiségvonások – különösképpen a [machiavellizmus](#) – fejlődési pszichopatológiai megközelítése.

Örömteli hír, hogy számos új akkreditált program indul/fog indulni a PTE BTK-n. Ez a tendencia mennyiben járul hozzá a kar tudományos színvonalához?

A tudományos és az oktatási programok kérdését különválasztanám. Ugyanakkor azt is gondolom, hogy a képzések nem kizárólag a piaci igények mentén jönnek létre, hanem azért újulnak meg

– akár ugyanolyan néven futó képzések, vagy jönnek létre újak –, mert ahogy a kollégák állománya változik, úgy változik az is, hogy ki milyen területnek a szakértője. Ez a kar oktatási portfólióját is átalakítja. Ennek mentén úgy látom, hogy az új képzések egy része az aktuális tartalom miatt jön létre. A képzések másik része olyan, amelyik magyarul már létezik, és aztán idegen nyelven is elindul. Ez a nemzetköziesítési folyamat egyértelmű kitörési útvonalnak látszik. Ezt a folyamatot a korábbi dékáni vezetés kezdte el. Hiszen látjuk azt a tendenciát, hogy amíg idehaza – például demográfiai okból – csökken a felsőoktatásba jelentkezők száma, és erőfeszítést kell tennünk azért, hogy növeljük ezt, addig a nemzetközi szintéren széleskörűek a lehetőségek. Meglátásom szerint szerénykedésre nincs okunk e területen: jól felkészült oktatókkal a külföldi hallgatók számára is minőségi képzést tudunk biztosítani.

Milyen stratégiai tervei vannak a karnak a tudományos színvonal emelésére?

A karunk sokszínűsége ilyen szempontból kihívást jelent. A TÉR-rendszer, amelyben a tudományos teljesítmény is elismerésre kerül, nem minden